

²⁵ О гражданстве Республики Таджикистан : Закон Республики Таджикистан от 4 ноября 1995 г. // Ведомости Маджлиси Оли Республики Таджикистан. – 1995. – № 21. – Ст. 243.

²⁶ О гражданстве Республики Армения : Закон Республики Армения от 20 марта 2002 г. : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14147>

²⁷ О гражданстве Республики Молдова : Закон Республики Молдова от 2 июля 2000 г. : [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lex.justice.md/document_rus.php?id=22054258:156FAF87

²⁸ О гражданстве : Закон Латвийской Республики от 22 июля 1994 г. // Государственные акты Латвийской Республики. – 1994. – № 8. – Ст. 146.

²⁹ Тишков В. Русские как меньшинства (пример Эстонии) / В. Тишков // Общественные науки и современность. – 1993. – № 6. – С. 113; Кудрявцев И. Латвия: через сколько лет будет гражданство / И. Кудрявцев // Российский бюллетень по правам человека. – 1994. – Вып. 4. – С. 96.

Резюме

Суржинський М. І. Належність до громадянства України та пострадянських держав: порівняльний аналіз.

Досліджуються проблеми належності до громадянства України та пострадянських держав. Здійснюється порівняльно-правовий аналіз належності до громадянства, виявлено та розкрито її особливості.

Ключові слова: громадянство, закон про громадянство, належність до громадянства.

Резюме

Суржинский М. И. Принадлежность к гражданству Украины и постсоветских государств: сравнительный анализ.

Исследуются проблемы принадлежности к гражданству Украины и постсоветских государств. Осуществляется сравнительно-правовой анализ принадлежности к гражданству, выявлено и раскрыто его особенности.

Ключевые слова: гражданство, закон о гражданстве, принадлежность к гражданству.

Summary

Surzhynskiy M. Belonging to the citizenship of Ukraine and the post-Soviet states: comparative analysis.

The problems of belonging to the citizenship of Ukraine and the post-Soviet states are studied. A comparative and legal analysis of belonging to citizenship is carried out, its features are revealed and disclosed.

Key words: citizenship, citizenship law, citizenship.

УДК 342.53 (447)

О. Б. БОНДАРЕВ

*Олексій Борисович Бондарев, аспірант Інституту
ту законодавства Верховної Ради України*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Утвердження і забезпечення прав і свобод людини закріплено в Конституції України як головний обов'язок держави. Цей обов'язок спонукає державу постійно дбати про підвищення ефективності механізму гарантій прав людини в Україні. Важливим елементом системи гарантій прав людини в Україні, як і в багатьох інших демократичних державах, є інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Конституція України утверджує право кожного звертатися до нього за захистом своїх прав (ч. 3 ст. 55).

Специфіка Воєнної організації держави та особливості правового статусу осіб, які забезпечують її функціонування, зумовлюють необхідність спеціальних гарантій забезпечення конституційних прав військовослужбовців в Україні. Не випадково, у багатьох зарубіжних державах, як-то: у Швеції, Німеччині, Ізраїлі, Канаді, Норвегії, Чехії та ін. функцію захисту прав військовослужбовців покладено на спеціальних військових омбудсманів. В Україні цю функцію покладено на інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

У сучасних умовах реформування Збройних Сил України на тлі збройного конфлікту на Сході держави ця інституція потребує особливої уваги як з точки зору необхідності захисту конституційних прав військовослужбовців, так і з огляду на потребу забезпечення правопорядку у війсьній сфері.

Діяльність Уповноваженого Верховної Ради України є предметом дослідження багатьох науковців. Проблематику цього інституту в механізмі державної влади досліджували Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, С. Д. Савенко. Окремі аспекти статусу і діяльності омбудсмана висвітлювалися К. О. Закоморною та Н. І. Карпачовою. Значний внесок у розробку зазначеної тематики здійснили Л. В. Голяк, В. С. Журавський, Н. Ю. Заворотнюк, О. В. Марцеляк, Н. С. Наулік, Ю. С. Палєєва, П. М. Рабінович, О. Ф. Скакун, М. І. Хавронюк, Ю. М. Тодика та інші.

Загалом дослідженню правового статусу омбудсмана та проблем забезпечення ефективності реалізації ним своїх функцій приділено значну увагу вченими, однак і сьогодні існує широке коло питань захисту прав військовослужбовців, що зумовлюють актуальність їх досліджень. Тим більше, що останнім часом у статусі Уповноваженого відбулися значні зміни, а проблема захисту прав військовослужбовців набула особливої актуальності.

Необхідність наукових досліджень правових засад організації та діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо захисту прав військовослужбовців обумовлена й особливостями конституційно-правового статусу військовослужбовців та потребою створення ефективних гарантій забезпечення конституційних прав цієї категорії громадян України.

З огляду на вищезазначене, **метою** статті є дослідження правових засад діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо захисту прав військовослужбовців на предмет виявлення прогалин чи колізій у чинному законодавстві України.

У сучасному світі інститут омбудсмана є невід'ємною ознакою кожної держави, яка прагне бути демократичною і правовою. Із набуттям Україною незалежності перед суспільством постало завдання імплементації всіх основних атрибутів та реалізації ціннісних орієнтирів демократичної держави, заснованої на пріоритеті прав і свобод людини. Тому закономірно питання запровадження в державі інституту омбудсмана постало вже на етапі розроблення Концепції нової Конституції України¹ і знаходило відображення у низці конституційних законопроектів². З прийняттям Конституції України у 1996 р., інститут омбудсмана набув належних конституційних засад, а з прийняттям Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»³ конституційно-правовий статус омбудсмана набув офіційного оформлення.

Зазначимо, що запровадження інституту омбудсмана в Україні відбувалося з урахуванням позитивного досвіду цього інституту у зарубіжних країнах, а також на основі його формування міжнародно-правовою практикою. Так, ще у Резолюції ГА ООН № 33/46 від 14 грудня 1978 р. порушувалося питання розроблення керівних принципів щодо структури і діяльності національних установ, що займаються заохоченням та захистом прав людини, підтримання їх незалежності й доброчесності було підтверджено в Резолюції ГА ООН від 8 грудня 1989 року⁵. У Віденській декларації і програмі дій⁶ йшлося про необхідність створення та зміцнення національних установ, що займаються захистом прав людини, при цьому визначалося право кожної держави обирати власну форму і структуру відповідних інститутів.

Надалі, у Паризьких принципах від 20 грудня 1993 р., було сформульовано положення щодо повноважень і функцій національних омбудсманів, що мають бути якомога широкими і визначатися в конституційному або законодавчому акті⁷.

Означені та низка інших рекомендацій ГА ООН були повною мірою сприйняті Україною.

Україна обрала для себе універсальну модель омбудсмана. Згідно зі ст. 55 Конституції України, кожен має право звернутися до Уповноваженого Верховної Ради України за захистом своїх прав. Термін «кожен» визначає будь-кого, хто на законних підставах перебуває на території України, а також будь-якого громадянина України, незалежно від професії і роду занять, місця перебування та ін. Поза сумнівом це стосується і такої категорії громадян України, як військовослужбовці.

Компетенція Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо здійснення контролю за додержанням конституційних прав і свобод військовослужбовців визначена у Законі України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» та деталізована у Законі України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави»⁸. Згідно з визначенням, демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією та правоохоронними органами держави є комплексом здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних заходів для забезпечення неухильного дотримання законності й відкритості в діяльності всіх складових частин Воєнної організації та правоохоронних органів держави, сприяння їхній ефективній діяльності і виконанню покладених на них функцій, зміцненню державної та військової дисципліни.

Цивільний контроль має забезпечувати, серед іншого, дотримання законності й відкритості в діяльності всіх складових частин Воєнної організації та правоохоронних органів держави, а також попередження та недопущення порушень конституційних прав і свобод, захист законних інтересів громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України, в інших військових формуваннях та правоохоронних органах та членів їх сімей. При цьому предметом цивільного контролю у сфері оборони, безпеки й правоохоронної діяльності держави є саме дотримання вимог Конституції та законів України стосовно прав і свобод громадян, які належать до Воєнної організації та правоохоронних органів держави.

Суб'єктами цивільного контролю над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави є: Верховна Рада України в цілому та парламентські комітети, спеціальні комісії, народні депутати, Рахункова палата, а також Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, центральні та місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, прокуратура і судові органи України, а також громадяни України та громадські організації, засоби масової інформації.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини як суб'єкт парламентського контролю виконує свою особливу роль у здійсненні цивільного демократичного контролю над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави, оскільки захист прав людини, запобігання їх порушенням та сприяння відновленню є основною функцією Уповноваженого. При цьому виконання цієї функції стосовно військовос-

лужбовців має певну специфіку. У зв'язку з цим варто звернути увагу на такі особливості правового статусу Уповноваженого.

Визначаючи правовий статус Уповноваженого в ст. 4 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», законодавець охарактеризував його як посадову особу. Згідно з ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України.

Юридична природа Уповноваженого як персоніфікованого суб'єкта парламентського контролю, що відображається вже в самому його найменуванні «Уповноважений», пов'язана з його правом діяти особисто виключно на основі та в межах визначених повноважень. При цьому Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» є спеціальним статусним законом. Так само спеціальним, але в частині сфери суспільних відносин, є Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», який визначає компетенцію Уповноваженого щодо здійснення контролю за додержанням конституційних прав і свобод військовослужбовців. Тому проблема колізій у правовому статусі Уповноваженого стоїть достатньо гостро. Зокрема, у ст. 11 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» передбачено право Уповноваженого призначати своїх представників, у межах виділених коштів, затверджених Верховною Радою України. У той час як у Законі України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» дискреція Уповноваженого стосовно призначення його представників перетворена вже як його обов'язок затверджувати свого представника у справах захисту прав військовослужбовців (ч. 5 ст. 11). Крім того, у цьому Законі йдеться про те, що призначення Уповноваженого та його представника у справах захисту прав військовослужбовців та звільнення з посад здійснюється в порядку, встановленому Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», проте у ньому не встановлюється порядок призначення на посаду і звільнення з посади представників Уповноваженого.

Ще більше питань до правового статусу представника Уповноваженого виникає в процесі аналізу відповідних підзаконних нормативно-правових актів.

Так, згідно з Положенням про представників Уповноваженого Верховної Ради України, затвердженого наказом Уповноваженого Верховної Ради України від 26 липня 2012 р. № 7/8-12, представники Уповноваженого є посадовими особами, яким з метою здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина делегуються визначені повноваження Уповноваженого та на яких розповсюджуються гарантії забезпечення діяльності Уповноваженого⁹. При цьому жоден закон України не передбачає права Уповноваженого «делегувати» будь-кому свої повноваження.

Ще один блок проблемних питань виникає при тлумаченні змісту обсягу і змісту конституційних прав і свобод військовослужбовців щодо яких здійснюється спеціальний парламентський контроль Уповноваженого та кола осіб, конституційні права яких є об'єктом його спеціалізованого захисту.

Правовий статус військовослужбовців має складний характер. Він поєднує конституційний статус (загальний, основний) та спеціальний статус, власне, військовослужбовця.

При цьому, як слушно зазначено в літературі, конституційним правам і свободам людини і громадянина притаманні певні властивості й риси, що зумовлюють їхню вирішальну роль у визначенні правового статусу особи в суспільстві і державі, її конституційно-правового статусу. Вони відрізняються від інших прав за змістом і формою закріплення і є основними не тільки фактично, а й юридично, оскільки визначені на конституційному рівні¹⁰.

Коли йдеться про конституційні права і свободи військовослужбовців, розуміємо, що це права і свободи людини, визначені в Конституції України.

У теорії права вважається, що конституційні права і свободи як правова категорія являють собою досить розгалужену і водночас внутрішньо узгоджену систему, що охоплює своїм регулюючим впливом усі найважливіші сфери життєдіяльності людини: особисту (приватну), політичну, соціальну, економічну, культурну та ін.¹¹. Вони є основоположними, фундаментальними правами і свободами людини і громадянина, оскільки «юридично виражають невід'ємну людську природу, наділені юридичним верховенством, є виразником не тільки фактичного і юридичного статусу особи в державі, суспільстві, способом взаємовідносин людей між собою, в суспільстві взагалі, а й ознакою його зрілості, ступеня демократичності держави»¹².

При цьому Конституція України закріплює широке коло прав і свобод людини і громадянина – політичні, економічні, соціальні, культурні (духовні), інформаційні, екологічні та ін.

Водночас військова служба, як визначено у Законі України «Про військовий обов'язок і військову службу», – державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, іноземців та осіб без громадянства, пов'язаній із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності¹³. Специфіка професійної діяльності військовослужбовців зумовлена запровадженням певних обмежень окремих конституційних прав і свобод громадян. Тож питання кола таких прав і змісту обмежень є досить актуальним.

Разом із тим формулювання у законодавстві широкого кола юрисдикції Омбудсмана (він уповноважений здійснювати контроль за додержанням конституційних прав військовослужбовців) має сенс з огляду на його правову природу, як суб'єкта парламентського контролю та предметну широту компетенції взагалі.

Аналіз щорічних доповідей Уповноваженого Верховної Ради України 2013¹⁴, 2014¹⁵, 2015¹⁶, 2016¹⁷ рр. дає змогу зробити висновок, що Уповноважений з прав людини здійснює системний моніторинг заходів що-

до запобігання порушенням громадянських та особистих прав військовослужбовців на життя і здоров'я, захист честі й гідності, особисту недоторканність і безпеку, соціально-економічних прав та справедливих і сприятливих умов служби.

Міжнародно-правова доктрина у питаннях захисту прав людини і свобод військовослужбовців «захищає» концепцію військовослужбовця як «громадянина у формі», згідно з якою військовослужбовці, незалежно від особливостей служби, мають користуватися тими ж правами і свободами, якими користуються всі громадяни держави. І всі основні міжнародні договори з прав людини ґрунтуються на положенні про рівність прав і свобод людей, в тому числі незалежно від професійного статусу¹⁸.

Враховуючи наведене, питання про зміст компетенції Уповноваженого щодо захисту прав військовослужбовців є досить актуальним, а його вирішення залежить від обраної державою моделі статусу військовослужбовця як «інституту чи професії». В рамках моделі «інститут» права людини військовослужбовця підлягають обмеженню, оскільки професія військового має значну специфіку, тоді як в рамках моделі «професія» військовослужбовці повинні мати такі ж права і свободи, як і носії інших професій в державі. Залежно від обраної в державі моделі і формується обсяг компетенції омбудсмана у справах захисту прав військовослужбовців¹⁹.

Інший аспект проблеми стосується кола осіб, конституційні права яких є об'єктом захисту Уповноваженого з прав людини. У ст. 11 Закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», визначено, що Уповноважений перевіряє за своєю ініціативою чи за дорученням Верховної Ради України або за зверненням громадянина чи громадської організації стан додержання конституційних прав і свобод осіб, які підлягають призову, проходять військову службу, перебувають у запасі та призвані на збори, осіб, звільнених з військової служби, а також членів їх сімей. Таким чином, Закон визначає шість категорій (груп) осіб, стан додержання конституційних прав і свобод яких зобов'язаний перевіряти Уповноважений.

При цьому згідно з п. 3 ст. 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» військовослужбовцями вважаються громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які проходять військову службу.

У свою чергу, військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, іноземців та осіб без громадянства, пов'язаних із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності. Водночас сфера національної безпеки і правоохоронної діяльності має свою специфіку, яка не повною мірою відображається у змісті компетенції Уповноваженого та його представників в контексті здійснення ними демократичного цивільного контролю.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що ми окреслили лише частину питань правових засад діяльності Уповноваженого Верховної Ради України щодо захисту прав військовослужбовців. Означені питання стосуються юридичної природи Уповноваженого як персоніфікованого суб'єкта парламентського контролю, а також колізій у правовому статусі Уповноваженого, що закладені Законами України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» та «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави». Ці колізії знаходять продовження у правовому статусі представника Уповноваженого. Подібні правові дефекти негативно позначаються на ефективності виконання Уповноваженим своїх функцій.

Крім того, питання виникають при тлумаченні змісту обсягу і змісту конституційних прав і свобод військовослужбовців щодо яких здійснюється парламентський контроль Уповноваженого та кола осіб, конституційні права яких, є об'єктом його спеціалізованого захисту. Так, сфера національної безпеки і правоохоронної діяльності не повною мірою відображається у змісті компетенції Уповноваженого та його представника у справах захисту прав військовослужбовців у контексті здійснення ними демократичного цивільного контролю. Наведене підтверджує необхідність удосконалення чинного законодавства України та перспективність подальших досліджень означеної проблематики.

¹ Про Концепцію нової Конституції України: постанова Верховної Ради Української: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1213-12>

² Конституція – правне обличчя країни // Збірка проектів Конституції України: у 2-х т. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2014. – Т. 1. – 1100 с.

³ Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.

⁴ Резолюція ГА ООН № 33/46 від 14 грудня 1978 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/364/78/IMG/NR036478.pdf>

⁵ Резолюція ГА ООН від 8 грудня 1989 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/287/78/IMG/NR02489.pdf>

⁶ Венская декларация и Программа действий (1993) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_504

⁷ Принципы, касающиеся статуса национальных учреждений, занимающихся поощрением и защитой прав человека : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_315/card2#Card

⁸ Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/975-15>

⁹ Про затвердження Положення про представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: наказ Уповноваженого Верховної Ради України про права людини : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v07_8715-12

¹⁰ Конституційне право України: підруч. (за ред. В. Ф. Погорілка). – К: Юрінком Інтер, 2002. – 536 с. – С. 47.

¹¹ Там само. – С. 52.

¹² Там само. – С. 53.

¹³ Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>

¹⁴ Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина (2013) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/>

¹⁵ Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина (2014) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=2>

¹⁶ Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина (2015) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=3>

¹⁷ Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина (2016) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=3>

¹⁸ Руководство по правам человека и основным свободам военнослужащих. Бюро ОБСЕ по демократическим институтам и правам человека. Варшава, Польша, 2008: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osce.org/tu/odihr/31394?download=true>

¹⁹ Там само.

Резюме

Бондарев О. Б. Правові засади діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо захисту прав військовослужбовців.

У статті досліджуються правові засади діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та його представника з питань захисту прав військовослужбовців. Проведено аналіз компетенції Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо захисту прав військовослужбовців, визначеної у Законі України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» та у Законі України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави». Проведено аналіз підзаконних нормативних актів з питань правового статусу представника Уповноваженого із захисту прав військовослужбовців. Досліджено міжнародно-правові акти з питань інституту омбудсмана та особливостей правового статусу військовослужбовців. Зазначено низку проблемних аспектів та правових дефектів інституту омбудсмана у справах захисту прав військовослужбовців.

Ключові слова: омбудсман, інститут омбудсмана, спеціалізований омбудсман, військовий омбудсман, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань захисту прав військовослужбовців.

Резюме

Бондарев А. Б. Правовые основы деятельности Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека относительно защиты прав военнослужащих.

В статье исследуются правовые основы деятельности Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека и его представителя по вопросам защиты прав военнослужащих. Проведен анализ компетенции Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека относительно защиты прав военнослужащих, определенной в Законе Украины «Об Уполномоченном Верховной Рады Украины по правам человека» и в Законе Украины «О демократическом гражданском контроле над Военной организацией и правоохранительными органами государства». Проведен анализ подзаконных нормативных актов по вопросам правового статуса представителя Уполномоченного по защите прав военнослужащих. Исследованы международно-правовые акты по вопросам института омбудсмана и особенностей правового статуса военнослужащих. Отмечен ряд проблемных аспектов и правовых дефектов института омбудсмана по делам защиты прав военнослужащих.

Ключевые слова: омбудсмен, институт омбудсмана, специализированный омбудсмен, военный омбудсмен, Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека, представитель Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека по вопросам защиты прав военнослужащих.

Summary

Bondarev O. Legal basis of the activities of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights as regards protection of the rights of military personnel.

The article investigates the legal principles of the activity of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights and its representative on the protection of the rights of military personnel. The analysis of the competence of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights with regard to the protection of the rights of military personnel stipulated in the Law of Ukraine “On the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights” and in the Law of Ukraine “On Democratic Civilian Control over Military Organization and Law Enforcement Bodies of the State” is conducted. The analysis of sub-normative acts on the legal status of the representative of the Ombudsman for the protection of the rights of military personnel was conducted. The international legal acts concerning the institution of the ombudsman and the peculiarities of the legal status of military personnel are investigated. A number of problematic aspects and legal issues are noted.

Key words: ombudsman, ombudsman institution, specialized ombudsman, military ombudsman, Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights, representative of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights for Military Personnel.